

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Tomasz Demendecki

Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Gminy Miasta Rzeszów

przeciwko D. J., L. P., A. S. i innym

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 18 lipca 2024 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od wyroku Sądu Rejonowego w Rzeszowie z 19 października 2020 r., sygn. I C 2151/18,

- 1. uchyla punkt I i II zaskarżonego wyroku w stosunku do L. P. i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Rzeszowie;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

W dniu 28 września 2018 r. Gmina Miasto Rzeszów wystąpiła do Sądu Rejonowego w Rzeszowie o zasądzenie solidarnie od pozwanych: D. J., W. S., L. P. oraz A. S. na jej rzecz kwoty 37.337,50 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 6 września 2016 r. do dnia zapłaty oraz o zasądzenie solidarnie od pozwanych zwrotu kosztów sądowych wg norm przepisanych, jak również o dopuszczenie dowodów wnioskowanych w pozwie na wskazane w jego uzasadnieniu okoliczności.

W uzasadnieniu pozwu powódka wskazała, że wyrokiem z 20 grudnia 2007 r., I C 649/07, Sąd Rejonowy w Rzeszowie ustalił, że pozwany D. J., L. P., A. S. i W. S. przysługuje uprawnienie do otrzymania lokalu socjalnego i nakazał wstrzymanie eksmisji w stosunku do nich do czasu złożenia przez Gminę Miasto Rzeszów oferty zawarcia umowy najmu lokalu socjalnego. Wyrokiem z 1 marca 2010 r., I C 875/08, Sąd Rejonowy w Rzeszowie zasądził od Gminy Miasto Rzeszów na rzecz właściciela lokalu kwotę 11.250 zł tytułem odszkodowania za niedostarczenie pozwanym lokalu socjalnego. Kwota ta dotyczyła okresu od 1 lipca 2008 r. do 31 marca 2009 r. i została zapłacona przez Gminę Miasto Rzeszów 27 kwietnia 2010 r. Następnie Gmina – nie chcąc mnożyć procesów i kosztów – płaciła odszkodowanie właścicielowi lokalu na podstawie zawartych z nim ugód.

Należności dochodzone przez powoda to kwoty uiszczone właścicielowi lokalu tytułem odszkodowania. Stały się one wymagalne z datą zapłaty. Pozwani byli wzywani do dobrowolnej zapłaty, jednakże wezwanie pozostało bez odpowiedzi. Powód wyznaczył termin 3 dni od daty otrzymania wezwania na uiszczenie tej należności. Minął on w dniu 5 września 2016 r. Po zapłacie przez gminę odszkodowania właścicielowi, gmina uzyskała prawo regresu od osób uprawnionych do lokalu socjalnego, a niepłacących za zajmowanie lokalu.

Zarządzeniem przewodniczącego z 3 października 2018 r. został wyznaczony termin rozprawy, o którym pozwani mieli zostać zawiadomieni, oraz zarządzono wydrukowanie danych pozwanych z bazy PESEL-SAD. W dniu 21 stycznia 2019 r. odbyła się rozprawa, na którą pozwani nie stawili się. Sąd stwierdził, że L. P. wymeldowała się spod adresu wskazanego z pozwie w lipcu 2016 r., zaś A. S. – w październiku 2016 r. Sąd wezwał pełnomocnika powódki do wskazania adresów zamieszkania pozwanych L. P. i A. S.. Pełnomocnik powódki oświadczył, iż wnosi o

ustanowienie kuratora dla nieznanych z miejsca pobytu ww. pozwanych. Postanowieniem z 7 marca 2019 r., I C 2151/18, Sąd Rejonowy w Rzeszowie zawiesił na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. postępowanie w stosunku do pozwanych L. P. i A. S..

Wyrokiem zaocznym częściowym z 7 marca 2019 r., I C 2151/18, Sąd Rejonowy w Rzeszowie zasądził solidarnie od pozwanych D. J. i W. S. na rzecz powódki Gminy Miasto Rzeszów kwotę 37.337,50 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 6 września 2016 r. do dnia zapłaty (pkt I), zasądził solidarnie od pozwanych D. J. i W. S. na rzecz powódki Gminy Miasto Rzeszów kwotę 5.467 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt II) oraz nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności (pkt III).

Zarządzeniem przewodniczącego z 12 lutego 2020 r., I C 2151/18, ustanowiono dla pozwanych L. P. i A. S., których miejsce pobytu nie jest znane, kuratora w osobie radcy prawnego G. G.. Postanowieniem z 12 lutego 2020 r. Sąd Rejonowy w Rzeszowie podjął zawieszone postępowanie.

Wyrokiem z 19 października 2020 r., I C 2151/18, Sąd Rejonowy w Rzeszowie zasądził solidarnie od pozwanych L. P. i A. S. na rzecz Gminy Miasto Rzeszów kwotę 37.337,50 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 6 września 2016 r. do dnia zapłaty, których odpowiedzialność jest solidarna z pozwanymi D. J. i W. S., w stosunku do których Sąd wydał częściowy wyrok zaoczny 7 marca 2019 r. (pkt I), zasądził solidarnie od pozwanych L. P. i A. S. na rzecz Gminy Miasto Rzeszów kwotę 7.167 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, których odpowiedzialność jest solidarna co do kwoty 5.467 zł z pozwanymi D. J. i W. S., w stosunku do których Sąd wydał częściowy wyrok zaoczny 7 marca 2019 r. (pkt II), przyznał kuratorowi L. P. i A. S. wynagrodzenie w kwocie 1.700 zł (pkt III). Uzasadnienie wyroku nie zostało (wówczas) sporządzone.

Wyrokowi została nadana klauzula wykonalności 29 grudnia 2020 r. Zawiadomieniem z 19 lutego 2021 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Rzeszowie M. D. zawiadomił L. P. o wszczęciu na wniosek wierzyciela – Gminy

Miasto Rzeszów – postępowania egzekucyjnego na podstawie ww. tytułu wykonawczego pod sygn. Km [...].

Pismem z 6 marca 2021 r. L. P. wystąpiła do Sądu Rejonowego w Rzeszowie z wnioskiem o przywrócenie terminu do wniesienia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku z 19 października 2020 r. i doręczenie wyroku z uzasadnieniem. Wskazała, że o istnieniu wyroku dowiedziała się dopiero 2 marca 2021 r. w trakcie wglądu w akta sądowe niniejszej sprawy.

Postanowieniem z 11 marca 2021 r., I C 2151/18, Sąd Rejonowy w Rzeszowie oddalił wniosek L. P. o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku z 19 października 2020 r. i doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem (pkt I) oraz odrzucił wniosek L. P. o sporządzenie uzasadnienia wyroku z 19 października 2020 r. i doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem (pkt II).

Postanowieniem z 20 maja 2021 r., I C 2151/18, Sąd Rejonowy w Rzeszowie odrzucił na podstawie art. 328 § 4 k.p.c. wniosek L. P. z 19 marca 2021 r. o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia z 11 marca 2021 r.

Wnioskiem z 10 marca 2022 r. L. P. zwróciła się do Rzecznika Praw Obywatelskich o skierowanie do Sądu Najwyższego skargi nadzwyczajnej w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Rzeszowie z 19 października 2020 r., I C 2151/18. W uzasadnieniu wniosku wskazała m.in., że w okresie objętym żądaniem pozwu, tj. od 1 lipca 2007 r. do 27 grudnia 2010 r., była osobą małoletnią mieszkającą wraz z matką w przedmiotowym lokalu. W jej ocenie, zapadły wyrok jest niesprawiedliwy i niezgodny z prawem, ponieważ jako dziecko pozostawała pod opieką swojej matki i nie miała wyboru co do miejsca swego zamieszkania, jak również nie miała wiedzy na temat konsekwencji zajmowania mieszkania po wyroku orzekającym eksmisję. Została tym samym obciążona długiem, za który – jako dziecko – nie powinna w świetle obowiązującego prawa ponosić odpowiedzialności.

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Rzeszowie z 19 października 2020 r., I C 2151/18, wydanego w sprawie z powództwa Gminy Miasto Rzeszów przeciwko L. P. i A. S. o zapłatę, zaskarżając go w stosunku do pozwanej L. P. w

zakresie uwzględniającym żądanie pozwu wobec ww. pozwanej (pkt I) oraz w zakresie nałożonego na L. P. obowiązku zwrotu kosztów postępowania (pkt II).

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1093 ze zm.; dalej jako: „ustawa o SN”) RPO powyższemu nakazowi zapłaty [oczywista omyłka pisarska RPO] zarzucił naruszenie zasad oraz wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP, a to konstytucyjnej zasady zaufania do państwa oraz zasady bezpieczeństwa prawnego, wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP, oraz chronionego w art. 72 ust. 1 Konstytucji RP dobra dziecka z uwagi na wydanie zaskarżonego wyroku wobec pozwanej L. P., jako jednej z pozwanych solidarnie, który w sposób nieuzasadniony i niesprawiedliwy nakłada na pozwaną obowiązek zapłaty należności z tytułu wypłaconego właścicielowi lokalu przez powodową Gminę odszkodowania za zajmowanie przez L. P. bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego przy ul. [...] w R., mimo iż w okresie do 11 listopada 2011 r. L. P. była osobą małoletnią i nie mogła ponosić odpowiedzialności za tego rodzaju należności wynikające z zamieszkiwania wraz z matką i innymi pozwanymi w tym lokalu; oraz naruszenie chronionego w art. 64 ust. 1 Konstytucji RP prawa do ochrony własności i praw majątkowych pozwanej L. P., z uwagi na wydanie zaskarżonego wyroku, który w sposób nieuzasadniony i niesprawiedliwy nakłada na pozwaną obowiązek solidarnej zapłaty na rzecz Gminy Miasto Rzeszów należności z tytułu wypłaconego przez powodową Gminę odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego przy ul. [...] w R., mimo iż w okresie do 11 listopada 2011 r. L. P. była osobą małoletnią i nie mogła ponosić odpowiedzialności za tego rodzaju należności wynikające z zamieszkiwania wraz z innymi pozwanymi w tym lokalu, co prowadzi do naruszenia praw majątkowych pozwanej.

Nadto na podstawie art. 89 § 1 pkt 3 ustawy o SN powyższemu orzeczeniu Rzecznik zarzucił oczywistą sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, do którego doszło wskutek naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez bezpodstawne i błędne ustalenie, że pozwana L. P. (ur. [...]1993 r.) w okresie objętym pozwem, tj. od 1 lipca 2008 r. do dnia 27 grudnia 2010 r. była osobą pełnoletnią, a przez to odpowiedzialną solidarnie za zapłatę w tym okresie dochodzonej pozwem należności, podczas gdy z danych zawartych w pozwie, jak i

z materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy wynika, pozwana uzyskała pełnoletność z dniem 11 listopada 2011 r.

Z kolei na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 ustawy o SN powyższemu orzeczeniu Rzecznik zarzucił rażące naruszenie prawa materialnego, tj.: art. 441 § 3 k.c. w zw. z art. 18 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 266 ze zm.; dalej jako „ustawa o ochronie praw lokatorów”) w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2008 r. do dnia 27 grudnia 2010 r., poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie w stanie faktycznym niniejszej sprawy i przyjęcie, że pozwana L. P. odpowiada solidarnie wraz z pozostałymi pozwanymi za zapłatę należności z tytułu odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu mieszkalnego przy ul. [...] w R., mimo iż w okresie objętym żądaniem pozwu, tj. od 1 lipca 2007 r. do 27 grudnia 2010 r. była osobą małoletnią (do dnia 11 listopada 2011 r.) i nie mogła ponosić odpowiedzialności za tego rodzaju należności, a w konsekwencji, zasądzenie od pozwanej dochodzonych pozwem należności za ww. okres.

Zgodnie z art. 91 § 1 ustawy o SN RPO wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego w Rzeszowie I C 2151/18 z 19 października 2020 r. w zakresie dotyczącym rozstrzygnięcia o nałożeniu na pozwaną L. P. obowiązku solidarnej wraz z A. S. zapłaty dochodzonej pozwem kwoty wraz z odsetkami i kosztami, i wydanie orzeczenia co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa wobec pozwanej w tym zakresie lub ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w stosunku do pozwanej L. P. i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia Sądowi Rejonowemu w Rzeszowie. W razie uwzględnienia przez Sąd Najwyższy skargi nadzwyczajnej i orzeczenia co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa wobec pozwanej L. P., Rzecznik wniósł również, na podstawie art. 95 pkt 1 ustawy o SN w zw. z art. 398¹⁶ zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 415 k.p.c. o orzeczenie o zwrocie należności zasądzonych zaskarżonym wyrokiem, a spełnionych przez tą pozwaną lub od niej wyegzekwowanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem prawomocny wyrok Sądu Rejonowego w Rzeszowie z 19 października 2020 r., I C 2151/18, wydany w sprawie z powództwa Gminy Miasto Rzeszów przeciwko L. P. i A. S. o zapłatę, w zaskarżonym zakresie, tj. odnośnie L. P., nie odpowiada prawu. Zaskarżony wyrok nie może zostać wzruszony w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia innych niż skarga nadzwyczajna.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21).

W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (T. Ereciński, K. Weitz, Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych, Przegląd Sądowy 2019 r., Nr 2, s. 8). Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej

wniesionej w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że skarga jest dopuszczalna, co otwiera możliwość jej merytorycznego rozpoznania.

Przechodząc do zasadniczych rozważań Sąd Najwyższy podkreśla, że w przedmiotowej sprawie nie budzi wątpliwości odpowiedzialność osoby zajmującej lokal bez tytułu prawnego, której przysługuje prawo do lokalu socjalnego oraz gminy obowiązanej do dostarczenia lokalu socjalnego. Kwestia ta została uregulowana w art. 18 ust. 1-5 ustawy o ochronie praw lokatorów. Osoby zajmujące lokal bez tytułu prawnego są obowiązane uiszczać co miesiąc odszkodowanie do dnia opróżnienia lokalu (art. 18 ust. 1). Odszkodowanie to odpowiada wysokości czynszu, jaki właściciel mógłby otrzymać z tytułu najmu lokalu. Jeżeli nie pokrywa ono poniesionych strat, właściciel może żądać od osób zajmujących lokal odszkodowania uzupełniającego (art. 18 ust. 2). Jeżeli przysługuje im prawo do lokalu socjalnego, a sąd wstrzymał wykonanie opróżnienia lokalu do czasu dostarczenia im takiego lokalu, opłacają odszkodowanie w wysokości czynszu albo innych opłat za używanie lokalu, jakie byłyby obowiązane opłacać, gdyby stosunek nie wygasł (art. 18 ust. 3). Osoby zajmujące lokal bez tytułu prawnego, którym sąd przyznał prawo do lokalu socjalnego, odpowiadają na zasadzie art. 18 ust. 3 ustawy o ochronie praw lokatorów od uprawomocnienia wyroku eksmisyjnego. Natomiast odpowiedzialność odszkodowawczą gminy, która nie dostarczyła lokalu socjalnego osobie uprawnionej do niego z mocy wyroku, wobec właściciela lokalu, regulował art. 18 ust. 5 ustawy o ochronie praw lokatorów, wskazując, że w tym wypadku właścicielowi przysługuje roszczenie odszkodowawcze do gminy na podstawie art. 417 k.c., przy czym zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego (uchwała z 7 grudnia 2007 r., III CZP 121/07), odpowiedzialność gminy za szkodę wynikłą z zajmowania bez tytułu prawnego przez osobę uprawnioną z mocy wyroku do lokalu socjalnego i odpowiedzialność tej osoby kwalifikować należy jako odpowiedzialność *in solidum*. Dopuszczalne jest przy tym dochodzenie przez gminę, która wypłaciła właścicielowi lokalu odszkodowanie, roszczeń regresowych wobec byłych lokatorów (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 19 czerwca 2008 r., V CSK 31/08).

Problemem w niniejszej sprawie nie jest tym samym przesądzona w orzecznictwie dopuszczalność roszczeń regresowych wobec byłych lokatorów

w granicach ich obowiązku określonego w art. 18 ust. 1 i 3 ustawy o ochronie praw lokatorów ze strony gminy, która, wypłaciła właścicielowi lokalu odszkodowanie za zajmowanie lokalu bez tytułu prawnego, lecz kwestia odpowiedzialności pozwanej w imieniu której wywiedziono skargę nadzwyczajną za zajmowanie lokalu bez tytułu prawnego w okresie oczekiwania na lokal socjalny, biorąc pod uwagę fakt, że w okresie objętym żądaniem pozwu gminy pozwana była osobą małoletnią.

Co prawda ustawodawca nie wprowadził *expressis verbis* w art. 18 ust. 1-3 powołanej ustawy ograniczenia co do ich zastosowania jedynie do osób pełnoletnich zajmujących lokal, jak to uczynił w art. 688¹ § 1 k.c., co więcej z treści art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie praw lokatorów wynika, że do zapłaty odszkodowania zobowiązane są „osoby zajmujące lokal”. Zgodzić należy się jednak z RPO, iż dla ustalenia, że osoba „zajmuje” lokal konieczne jest przypisanie tej osobie woli wykonywania tej czynności, tj. pozostawania – zamieszkiwania w danym lokalu, zaś w przypadku osób małoletnich nie można przypisać im woli pozostawania w danym lokalu. Zamieszkiwanie przez nie w konkretnym lokalu mieszkalnym nie jest ich wolną decyzją, lecz pochodną korzystania z tego lokalu przez ich przedstawicieli ustawowych. Zgodnie z art. 26 § 1 k.c., miejscem zamieszkania dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską jest miejsce zamieszkania rodziców albo tego z rodziców, któremu wyłącznie przysługuje władza rodzicielska lub któremu zostało powierzone wykonywanie władzy rodzicielskiej. Małoletniemu nie można tym samym przypisać woli pozostawania (zamieszkania) w określonym miejscu, ponieważ wolę tę wyrażają rodzice wykonując władzę rodzicielską. Tym samym brak możliwości wyrażenia woli zamieszkiwania po stronie małoletniego sprawia, że nie „zajmuje” on lokalu mieszkalnego w rozumieniu art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie praw lokatorów, co ma oczywiste konsekwencje w zakresie braku zobowiązania do zapłaty odszkodowania za ewentualne korzystanie bezumowne z lokalu.

Słusznie zwraca uwagę RPO na fakt, iż przyjęcie odmiennego poglądu oznaczałoby, że dzieci uzyskując pełnoletność wchodzą w dorosłe życie z długiem wynikającym z zaniechania ich rodziców, którzy w dacie powstania tego długu zobowiązani byli jednocześnie do dostarczania dzieciom środków utrzymania. Z jednej strony rodzice – poprzez zapewnienie dzieciom miejsca zamieszkania –

wykonywaliby obowiązek alimentacyjny, z drugiej strony dzieci zobowiązane byłyby do zapłaty za wykonanie przez rodziców tego obowiązku alimentacyjnego. Zatem koszt wykonania obowiązku alimentacyjnego przez rodziców obciążałby dziecko. Jednoznacznie wskazuje to, iż interpretacja art. 18 ust. 1 ustawy o ochronie praw lokatorów prowadząca do przyjęcia, że istnieje roszczenie wobec małoletnich z tytułu bezumownego korzystania z lokalu mieszkalnego jest sprzeczna z sensem art. 133 k.r.o.

Per analogiam należy zastosować tym samym do interpretacji art. 18 ustawy o ochronie praw lokatorów regułę wynikającą z art. 688¹ § 1 k.c. Analogicznie bowiem do odpowiedzialności za zapłatę czynszu i innych należnych opłat z tytułu umowy najmu, gdy zamieszkiwanie małoletnich w lokalu stanowiącym przedmiot najmu jest pochodną współzamieszkiwania w tym lokalu ich przedstawicieli ustawowych, tak samo zamieszkiwanie w przypadku małoletnich zamieszkujących w lokalu, co do którego ich przedstawiciele ustawowi utracili tytuł prawny, nie jest przejawem ich woli. Irrelevantne prawne jest, czy zamieszkanie to stanowi efekt działań przedstawiciela ustawowego mających swoje źródło w czynności prawnej (umowie najmu) czy korzystaniu z cudzej rzeczy bez tytułu prawnego.

Przenosząc rozważania powyższe na grunt przedmiotowej sprawy zauważyć należy, że pozwana była osobą małoletnią w okresie, gdy jej przedstawiciel ustawowy, wraz z którym zamieszkiwała (matka), zajmowała lokal bez tytułu prawnego w okresie oczekiwania na lokal socjalny. Nałożenie tym samym na pozwaną obowiązku zapłaty dochodzonej pozwem kwoty, stanowi rażące naruszenie prawa materialnego – art. 441 § 3 k.c. w zw. z art. 18 ust. 1 i 3 ustawy o ochronie praw lokatorów – poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. Nie wystąpiły tym samym w przedmiotowej sprawie ustawowe przesłanki solidarnej, wraz z pozostałymi pozwanymi zajmującymi lokal bez tytułu prawnego, odpowiedzialności małoletniej za tego rodzaju zobowiązania.

Argumentacja podniesiona przez Sąd Rejonowy w uzasadnieniu do zaskarżonego wyroku nie zyskuje aprobaty. Należy podkreślić, że uzasadnienie zostało sporządzone po wywiedzeniu skargi nadzwyczajnej, jego treść stanowi intelektualnie ciekawą próbę utrzymania zasadności orzeczenia

(przyczyna jego wydania w takiej treści jest zdaniem Sądu Najwyższego inna – o czym dalej), jednak podniesione argumenty nie wydają się trafne.

Z Sądem Rejonowym należy się zgodzić, że ustawodawca nie wprowadził w art. 18 ustawy o ochronie praw lokatorów ograniczenia co do zastosowania przepisów ust. 1 i 2 jedynie do osób pełnoletnich zajmujących lokal. Nie jest jednak zasadne by z tego faktu wywodzić, iż nie istnieją jurydyczne podstawy do rozciągnięcia powyższej regulacji na roszczenia związane z bezumownym korzystaniem z lokalu. Wskazanie, iż zastrzeżenie takie jako wyjątkowe zostało wprowadzone jedynie w art. 688¹ § 1 k.c. w odniesieniu do czynszu i innych opłat, a więc roszczeń mających swoje źródło w czynności prawnej jakim jest umowa najmu, a co się z tym wiąże korzystająca z lokalu osoba małoletnia ponosi odpowiedzialność cywilnoprawną nie jest poprawne. Nie bierze bowiem pod uwagę uwarunkowań systemowych wskazanych w powyżej już przedstawionej argumentacji. Mylnie jest także założenie, że interpretacja odmienna od tej zastosowanej przez Sąd Rejonowy w uzasadnieniu prowadzi do zwolnienia małoletnich z jakichkolwiek zobowiązań cywilnoprawnych. Nietrafne jest także wywodzenie analogii z sytuacji, które statuują ograniczoną odpowiedzialność cywilnoprawną małoletnich np. za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym (art. 426 k.c. *a contrario*) czy też za długi spadkowe. Należy przy tym na marginesie zauważyć, że w tym drugim przypadku ewentualne dziedziczenie długów spadkowych przez osoby małoletnie odbywa się (i odbywało w warunkach obowiązywania przepisów przed zmianą w 2015 r.) z dobrodziejstwem inwentarza. Należy wziąć pod uwagę, że argumentacja zastosowana przez Sąd Rejonowy wiodłaby do konkluzji, iż małoletni odpowiada solidarnie ze swoimi rodzicami za bezumowne korzystanie z lokalu, co w swojej istocie wypaczałoby sens przedstawicielstwa ustawowego (nawet w mylnie przytaczanym *per analogiam* przez Sąd Rejonowy przypadku odpowiedzialności za długi spadkowe, odpowiedzialność ta, ograniczona dobrodziejstwem inwentarza, nie następuje w przypadku dziedziczenia ustawowego dopóki małoletni nie dziedziczy, a dziedziczą jego wstępni).

Sąd Najwyższy zgadza się ze skarżącym Rzecznikiem, iż w sprawie doszło do naruszenia norm konstytucyjnych, i to zarówno wprost wskutek naruszenia

przez wyrok praw konstytucyjnych obywatela, jak i pośrednio, poprzez odstąpienie od prokonstytucyjnej wykładni zastosowanych przepisów prawa materialnego. W sprawie doszło do naruszenia art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, naruszone zostały bowiem prawa majątkowe małoletniej. Zasadzenie należności, do których zapłaty pozwana nie była zobowiązana, narusza gwarantowaną w art. 64 Konstytucji RP ochronę własności i praw majątkowych. Nadto, co szczególnie istotne, wydany wyrok można rozpatrywać jako naruszający konstytucyjną zasadę dobra dziecka określoną w art. 72 ustawy zasadniczej. Zasada ta powinna stanowić podstawę do wykładni wszystkich przepisów prawa oraz dyrektywę wyjściową w procesie ich stosowania. Dobra dziecka wymaga od podmiotów, które mają od niego pozycję silniejszą, m.in. tego, by nie obciążały go odpowiedzialnością za zachowania dorosłych oraz nie wyciągały wobec niego konsekwencji za stan rzeczy, na którego zaistnienie nie miał – bo i z racji wieku nie mógł mieć – wpływu.

Sąd Najwyższy zgadza się z wnoszącym skargę nadzwyczajną, iż zasadne jest jej uwzględnienie z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Sytuacja prawna pozwanej ukształtowana prawomocnym wyrokiem nakładającym na nią obowiązek solidarnej zapłaty dochodzonej pozwem kwoty, mimo iż jako osoba małoletnia nie miała obowiązku ponoszenia odszkodowania za zajmowanie bez tytułu prawnego lokalu, w którym zamieszkiwała wraz z matką, niewątpliwie narusza wskazane powyżej zasady i podważa zaufanie obywateli do państwa i prawa. W praktyce, zaskarżone orzeczenie niejako „premiuje” rodziców niewywiązujących się ze swoich prawnych obowiązków wobec dziecka (a przez to nierespektujących też zasad współżycia społecznego), ponieważ z uwagi na konstrukcję odpowiedzialności solidarnej, może prowadzić do „przerzucenia” odpowiedzialności za dług w całości na dziecko, zwłaszcza gdy rodzice nie mają majątku ani dochodów, z których mogłaby być prowadzona egzekucja. Tym samym w przedmiotowej sprawie zasadne jest odstępstwo od konstytucyjnej zasady stabilności stosunków prawnych ukształtowanych prawomocnymi orzeczeniami sądowymi, w sytuacji, gdy zaskarżony wyrok stanowi przykład orzeczenia rażąco niesprawiedliwego, łamiącego elementarne standardy demokratycznego państwa prawnego, nakazujący spełnienie świadczenia bez podstawy prawnej i naruszający

tym samym prawa majątkowe oraz godzący w dobro dziecka. Uchylenie wyroku zgodnie z wnioskiem skarżącego jest więc w pełni zasadne w świetle ochrony standardów konstytucyjnych.

In fine rozważań Sąd Najwyższy zauważa, że przyczyna wydania zaskarżonego wyroku stanowiła prawdopodobnie efekt prostego przeoczenia dowodowego skutkującego w efekcie rażącym naruszeniem przepisów materialnych. Sąd Najwyższy uważa, że w niniejszej sprawie prawdopodobnie doszło do mylnego przyjęcia (pomimo prawidłowych wydruków z PESEL-SAD znajdujących się w aktach sprawy), iż pozwana była osobą pełnoletnią w okresie objętym żądaniem pozwu. Skoro zatem Sąd uwzględnił żądanie pozwu uznając, że pozwana odpowiada solidarnie wraz z pozostałymi pozwanymi za należności wynikłe z zajmowania lokalu bez tytułu prawnego, które pokryła powodowa gmina, to przyjąć należy, że uprzednio mylnie ustalił, że pozwana ta była osobą pełnoletnią w okresie objętym żądaniem pozwu. Wymieniony fakt, istotny dla rozstrzygnięcia, nie miał jednak odzwierciedlenia w materiale dowodowym (wręcz przeciwnie – z materiałów wynikało, że pozwana była małoletnia), co w konsekwencji skutkowało oczywistą sprzecznością ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału dowodowego, i stanowi tym samym rażące naruszenie art. 233 § 1 k.p.c.

Ponownie rozpatrując sprawę, Sąd Rejonowy dokona jej wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Rzeszowie z 19 października 2020 r., I C 2151/18, w zaskarżonej części i sprawę w tym zakresie przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN.

[SOP]

[ał]

